МОЎНАЯ АСОБА

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

В. Ч. Хвайніцкая

Моўная асоба – гэта любы носьбіт той ці іншай мовы, ахарактарызаваны на аснове аналізу ствараемых ім тэкстаў з пункта гледжання выкарыстання ў гэтых тэкстах сістэмных сродкаў пэўнай мовы для адлюстравання бачання носьбітам навакольнай рэчаіснасці і для дасягнення вызначаных мэт у гэтым

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Тэрмін **«моўная асоба»** ўпершыню з’явіўся ў годзе ў кнізе нямецкага мовазнаўцы **Й. Л. Вайсгербера** *«Родная мова і фармаванне духу»*.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

У сваім разуменні мовы Й. Л. Вайсгербер рабіў акцэнт на калектывізм.

На думку **Й. Л. Вайсгербера**, *мова з'яўляецца найбольш агульным культурным здабыткам*.

Чалавек валодае мовай дзякуючы таму, што належыць да пэўнай моўнай супольнасці.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Калектыўная моўная асоба

Моўная асоба ўключае прыкметы вялікіх і малых груп, у склад якіх яна ўваходзіць. У першую чаргу, гэта прыналежнасць да чалавецтва як адзінага цэлага.

Універсальныя рысы, уласцівыя карыстальніку мовы як суб’екту камунікацыі, абумоўліваюць адзінства чалавецтва.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Індывідуальная моўная асоба

Індывідуальная моўная асоба рэалізуецца на ўзроўні ідыялекта.

Па думку В. У. Вінаградава, ***ідыялект*** – сукупнасць фармальных і стылістычных асаблівасцей, уласцівых для маўлення асобнага носьбіта дадзенай мовы.

А. А. Лявонцьеў лічыць, што ідыялект ўяўляе сабой «персанальную» лінгвістычную сістэму канкрэтнага камуніканта, з варыяцыямі на фаналагічным, граматычным і лексічным узроўнях. Кожны ідыялект непаўторны, як адбіткі пальцаў. На яго характар уплывае мноства фактараў: узрост, сацыяльнае становішча, месца жыхарства, псіхатып, фізіялагічныя асаблівасці і гэтак далей, якія ў сукупнасці ўтвараюць нешта, што называецца *індывідуальнасцю*.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГТУ

У рускамоўнай навуковай літаратуры тэрмін **«моўная асоба»** быў упершыню выкарыстаны **В. У. Вінаградавым** у працы *«Аб мастацкай прозе»* ( ).

В. У. Вінаградаў аналізаваў літаратурныя творы з пункту гледжання як чытача, так і аўтара. Пры гэтым вывучэнне пазіцыі аўтара ён лічыў задачай даследчыка, які як бы становіцца на месца аўтара. Асноўнай катэгорыяй такога аналізу становіцца вобраз аўтара, які разглядаецца ў кантэксце яго творчасці ў цэлым, стылю,

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Нягледзячы на тое, што навукоўцы ўжывалі тэрмін, навуковага вызначэння яму не было дадзена.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Актыўная распрацоўка феномена **«моўная асоба»** пачалася ў -я гады . стагоддзя расійскімі навукоўцамі ***Ю. М. Каравулавым*** *і* ***Г. І. Богіным***.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

На думку ***Ю. М. Караулава***, ***моўная асоба*** -- гэта «*шматслаёвы і шматкампанентны набор моўных здольнасцей, уменняў, гатоўнасць да ажыццяўлення маўленчых учынкаў рознай ступені складанасці, учынкаў, якія падзяляюцца па відах маўленчай дзейнасці (аўдзіраванне, маўленне, чытанне, пісьмо) і па ўзроўнях мовы...*»

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Моўная асоба - гэта сукупнасць здольнасцей чалавека, якія абумоўліваюць стварэнне і ўспрыманне ім маўленчых твораў, розных па ступені структурна-моўнай складанасці, глыбіні адлюстравання рэчаіснасці, пэўнай мэтавай накіраванасці.

Ю. М. Каравулаў

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Узроўні моўнай асобы

- **Вербальна-семантычны ўзровень** прадугледжвае адвольнае валоданне носьбітам мовай.
- **Кагнітыўны ўзровень**, адзінкамі якога з’яўляюцца паняцці, ідэі, канцэпты, якія складваюцца ў кожнай моўнай індывідуальнасці ў больш ці менш упарадкаваную, больш ці менш сістэматызаваную «карціну свету», адлюстроўвае іерархію каштоўнасцей. Кагнітыўны ўзровень ахоплівае інтэлектуальную сферу асобы, дэманструе працэсы пазнання чалавека, выхад праз мову, праз працэсы маўлення і разумення да ведаў, свядомасці.
- **Прагматычны ўзровень** уключае мэты, матывы, інтарэсы, устаноўкі. Гэты ўзровень забяспечвае ў аналізе моўнай асобы заканамерны пераход ад ацэнак яе маўленчай дзейнасці да асэнсавання рэальнай дзейнасці ў свеце.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

На думку Ю. М. Каравулава, узроўні залежаць адзін ад другога, але гэтая залежнасць далёка не простая і не адназначная.

Веданне сродкаў і асаблівасцей функцыянавання вербальна-семантычнага ўзроўню пэўнай асобы яшчэ не з’яўляецца падставай для вывадаў аб моўнай мадэлі свету, г. зн., што ад лексікону асобы нельга перайсці непасрэдна да яе тэзаўрусу, а веданне тэзаўрусу асобы не з’яўляецца падставай для вывадаў аб матывах і мэтах, якія кіруюць яе тэкстамі.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Для пераходу ад аднаго ўзроўню да другога неабходна дадатковая лінгвістычная інфармацыя, якая пастаўляецца сацыяльнымі складнікамі мовы. На аснове гэтай інфармацыі ад вербальна-семантычнага ўзроўню магчыма перайсці да лінгвакагнітыўнага. Для пераходу да матывацыйна-прагматычнага ўзроўню неабходна дадатковая інфармацыя аб сацыяльным функцыянаванні моўнай асобы, аб яе сацыяльных ролях і рэферэнтных групах.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Поўнае апісанне моўнай асобы з мэтай яе аналізу ці сінтэзу **прадугледжвае**:

) характарыстыку семантыка-страявога ўзроўню яе арганізацыі (вычарпальнае альбо дыферэнцыяльнае яго апісанне, фіксуе толькі індывідуальныя адрозненні і ажыццяўляецца на фоне асераднёнага прадстаўлення дадзенага моўнага ладу);

) рэканструкцыю моўнай мадэлі свету, або тэзаўрус дадзенай асобы (на падставе створаных ёю тэкстаў або на падставе спецыяльнага тэсціравання);

) выяўленне яе жыццёвых або сітуатыўных дамінант, матываў, установак, якія знаходзяць адлюстраванне ў працэсах спараджэння тэкстаў і ў іх змесце, а таксама ў

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

У межах міжкультурнай камунікацыі моўную асобу можна аналізаваць з пункту гледжання калектыўнасці і індывідуальнасці. Па думку А. А. Лявонцьева, культурна-моўная асоба ўяўляе сабой адзінства калектыўнага і індывідуальнага, якія існуюць у непарыўнай сувязі.

З аднаго боку, калектыўная памяць і калектыўныя аспекты мовы складаюцца з шматразова паўторанага індывідуальнага вопыту – складанай мазаікі індывідуальных украпванняў, словаўжывання, камунікатыўных стратэгій і інш.

З другога боку, індывідуальная асоба фармуецца на аснове калектыўнага вопыту і калектыўнай памяці.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Калектыўная моўная асоба

Моўная асоба належыць да якой-небудзь моўнай супольнасці. Напрыклад, англійская, нямецкая, французская ці іспанская моўная асоба не толькі належыць да супольнасці людзей, якія пражываюць кампактна, але і ўключае далёка размешчаныя дзяржавы, дзе людзі гавораць па-англійску, па-нямецку, па-французску ці па-іспанску. Такім чынам, носьбітам гэтых моў характэрны рысы, агульныя для ўсіх жыхароў краін, што размаўляюць на адпаведных мовах.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Такім чынам, у паняцці моўнай асобы фіксуецца сувязь мовы з індывідуальнай свядомасцю асобы, са светапоглядам. Любая асоба праяўляе сябе і сваю суб'ектнасць не толькі праз прадметную дзейнасць, але і праз зносіны, якія немагчыма рэалізаваць без мовы і маўлення.

Маўленне чалавека з непазбежнасцю адлюстроўвае яго ўнутраны свет, служыць крыніцай ведаў аб яго асобе. Відавочна, што «чалавека нельга вывучаць па-за мовай», паколькі, нават з абывацельскага пункта гледжання, цяжка зразумець, што ўяўляе сабой чалавек, пакуль мы не пачуем, як і што ён кажа. Але таксама немагчыма «мову разглядаць у адрыве ад чалавека», бо без асобы, якая гаворыць на пэўнай мове, мова застаецца не больш чым сістэмай знакаў.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Літаратура:

1. Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : ЛКИ, 2010. – 264 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ